

דברי רבי מאיר. (6)

החכמים אומרים: אין לוקין אלא ארבעים, משום "כאשר זמם".

אבל על "לא תענה" אינם לוקין, היות והוא בא לאזהרת עדים זוממין, ועונשן הוא כאשר זממו, וכדמפרש בגמרא.

גמרא:

והוינן בה: בשלמא לרבנן, שאמרו ברישא, ב-ת אין העדים (8) לוקים ומשלמים, יש להם מקור לכך. היות ו"כדי רשעתו" כתיב, ולמדנו מכאן כי רק משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות.

ולכן אין העדים נענשים בשני עונשים.

אלא רבי מאיר, שאמר לוקה ומשלם —

והחכמים אומרים: כל המשלם — אינו לוקה! אין מענישין שני עונשים על מעשה אחד, דכתיב "כדי רשעתו", ודרשינן, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ולכן נענשים לשלם כאשר זממו, ונפטרים מעונש המלקות.

[אך אין לומר שילקו ולא ישלמו, כמו דקיימא לן שלוקה ואינו משלם, לפי שכאן ריבתה התורה במפורש שעדים זוממין משלמים. כמבואר בכתובות לב א. רש"י].

ב. עדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים, ונמצאו זוממין — לוקין שמונים.

ארבעים משום שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", (7) וארבעים משום "ועשיתם לו כאשר זמם", דברי רבי מאיר.

6. כך פירש"י.

והקשו עליו תוס' (בכתובות לב ב) ורמב"ן וריטב"א כאן: מה נפקא מינה אם המלקות משום א' או ב' שמות. ואדרבא בשם אחד יש סברא לחייב יותר, שכך נאמר בתורה שחייב שתיים.

ותירצו תוס' וריטב"א שמשני שמות אי אפשר לקיים פסוק אחד ולבטל שני. אך בשם אחד אפשר לקיים העונש בחלקו.

והרמב"ן פירש שאין לא תענה ניתן לאזהרה על עונש כאשר זמם, ולכן לוקה עליו בנפרד, שאילו היה בא לאזהרה לא היו לוקין עליו.

והתוס' בכתובות פירשו עוד, שלא נכתבו התשלומין בסמוך למלקות, ולכן אין זה חשוב כלאו הניתק לעשה. ולא נפטר בעונש כאשר זמם, ממלקות על הלאו.

ועיין פני יהושע, שאף לרש"י לוקה גם בשם אחד, ורבי מאיר רק מבאר כיצד לומדים ממוציא שם רע. אך בכתובות כתב רש"י להדיא שרק בשני שמות לוקין.

7. הבאנו לעיל (בדף ב ב) דברי המאירי, שלרבי מאיר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. והריטב"א חולק וסובר דהטעם לחייב הוא מדכתיב "והצדיקו", כמבואר שם לעיל.

והאריכו רבותינו (בקה"י סימן א' ובשיעורי הגר"ש) לבאר המחלוקת, אם "והצדיקו" מלמד שלוקים על לא תענה אף שאין בו מעשה. או שהוא רק בא לחייב מלקות במקום שאי אפשר לקיים כאשר זמם.

8. היינו ברישא, אבל על מה שאמרו בסיפא

נאמר בו "ויסרו אותו", שהוא עונש מלקות, וגם "וענשו אותו מאה כסף", ליתן לאביה.

הרי שענשו הכתוב בשניהם יחד, במלקות ובממון, וממנו למדים:

מה, כמו שהמוציא שם רע, לוקה ומשלם⁽¹¹⁾ — אף כל המחוייב שני עונשים של ממון ומלקות, הרי זה לוקה ומשלם!

ולא נאמר הפטור של "כדי רשתו" על שני עונשים אלו של ממון ומלקות, אלא על מיתה ומלקות בלבד, שאין לוקה ומת כאחד.

מאי טעמיה? והרי אף על גב שחיובי ממון ומלקות נלמדים משני פסוקים, יש לנו לפוטרו מאחד העונשים, משום דכתיב "כדי רשתו"⁽⁹⁾!

ומשנינן: אמר עולא: גמר, למד רבי מאיר לחייב את שני העונשים של מלקות וממון כאחד, ⁽¹⁰⁾ ממוציא שם רע.

שאם אמר בעלה של נערה בתולה לאביה של אשתו, לאחר שנשאה: "לא מצאתי לבתך בתולים, והיא זינתה תחתי, בהיותה נערה המאורסה לי", ונמצא שהעליל שקר —

[ועיי"ש שמהר"ם ביאר בדעת תוס' ההפך], ועיין לקמן בכיאר דברי הרמב"ם, שיש לדחות ראיה זו. שבעדים זוממין המלקות על עדות שקר. והממון על ההפסד, עיי"ש.

11. תמה הגבורת ארי, הלא במוציא שם רע משלם מאה כסף לאב, ומלקות הוא לוקה על הלשון הרע שאמר על הנערה. והיינו ממון לזה ומלקות לזה, ובכהאי גוונא אפילו בחייבי מיתות אין קים ליה בדרכה מיניה, ואיך נלמד מדין זה לכל חייבי מלקות שהתחייבו ממון ומלקות לאחד. ובקושייתו מבואר שהבין כהגר"ח (פ"ב מנערה הי"ג) שלא חל חיוב ממון כלל לבת, אלא החוב הוא רק לאב, והבת היא רק סיבה הגורמת לחוב.

אך הגר"ש רוזובסקי נקט, שעל אף שהחיוב של מאה כסף הוא לאב, בכל זאת לענין קים ליה בדרכה מיניה, החיוב תלוי במחייב ובסיבת החיוב, ולא במי שזוכה בתשלומין, ולכן נפטר. ועיין בדבריו, שדן אם גם במלקות וממון שייכת הסברא דבמלקות לזה וממון לזה, לא נפטר. כי שמא רק ב"לא יהא אסון", שהוא גדר פטור, אמרינן ששני חיובים לשני אנשים אינם נפטרים

שלא לוקים שמונים על עדות אחת, נאמר טעם אחר בסוף הסוגיא, דמשום כדי רשתו אינו נפטר, כמו שכתבו תוס' (במו"ק ב ב) דכל שם מלקות חד הוא. וכמו שמצינו דהאוכל נמלה לוקה חמש מלקויות.

ולפי ביאור הרמב"ן במשנה, שרבי מאיר מחייב משום שאין בלא תענה אזהרה לעונש כאשר זמם, ורבנן נחלקו עליו בזה, כמבואר בסוף הסוגיא, אין צורך לטעם של כדי רשתו. ולכן כתב הריטב"א, שלפירושו, לרווחא דמילתא נקט טעם זה.

9. כך פירש המהר"ם שי"ף (בכתובות לב ב), שלפי רש"י במשנה שכבר פירש רבי מאיר טעמו, ואמר שכל עונש נלמד מפסוק אחר, בהכרח קושית הגמרא היא, שאפילו הכי נפטרנו משום כדי רשתו.

10. החזון איש (ב"ק ג א) הוכיח מכאן, שדין קים ליה בדרכה מיניה פוטר אף כששני העונשים נאמרו על עבירה אחת, שהרי לכך הוצרך לימוד ממוציא שם רע לעדים זוממין, שנענשין שני עונשים כמעשה אחד.

איכא דמתני להא דעולא, יש השונים את המימרא של עולא, שלומדים ממוציא שם רע לענין אחר, אהא –

דתניא: נאמר בדין אכילת קרבן פסח [שמות יב] "לא תותירו ממנו עד בקר, והנותר ממנו באש תשרופו" –

בא הכתוב ליתן עשה של שריפת הנותר **אחר לא תעשה**, שאסור להותיר מבשר הזבח –
לומר, שאין לוקין עליו!

והיינו, שהלאו האוסר להותיר מבשר הקרבן, ניתק לעשה, שמצוה מן התורה לשרוף בבוקר את הבשר שנותר, ויתקן בכך את עבירת הלאו, ויכפר לו על כך, **דברי רבי יהודה**, הסובר שלאו הניתק לעשה, אין לוקים עליו מלקות.

רבי יעקב אומר: לא מן השם הוא זה!

אין פטורו מלקות של המותר מבשר הזבח נלמד מן המקרא הזה. כי לא משום שניתק הכתוב את הלאו של מותר לעשה של

ושמא תאמר, אי אפשר ללמוד ממוציא שם רע לשאר המקומות, כי –

מה למוציא שם רע, שיש בו חידוש, **שכן** הוא **קנס**, שקנסה אותו התורה לשלם ממון לאבי הנערה, למרות שלא הפסיד לו ממון.

וכיון שהתחדש כאן תשלום זה, לכן אפילו במקום שמתחייב עמו גם מלקות, ילקה וישלם.⁽¹²⁾ אך אי אפשר ללמוד מדין מחודש זה לשאר דיני ממונות, שגם בהם ילקה וישלם. ושוב אין לנו מקור לטעמו של רבי מאיר שאינו פוטר מ"כדי רשעתו" בממון ומלקות.

יש לומר, **סבר לה רבי מאיר כרבי עקיבא, דאמר:** **עדים זוממין** המשלמים ממון מדין "כאשר זמם" – **קנסא הוא**, ולא תשלום על נזק ממוני, לפי שעדיין לא הפסידוהו בעדותם ממון בפועל, אלא רק זממו להפסידו.

וכיון שהתשלום של עדים זוממים קנס הוא, אפשר ללמוד אותו מהקנס של מוציא שם רע, שמשלם ולוקה.⁽¹³⁾ שהרי אין במוציא שם רע חידוש יותר מעדים זוממים, לפי ששניהם משלמים קנס ולא ממון.

ובשם הגרי"ז התבאר, שמלקות של מוציא שם רע אינם כדין מלקות של עונש, אלא בגדר קנס הם, כדכתיב "ויסרו אותו", ולכן לומדים מהם שהוא הדין בעדים זוממין. ועיין בספר "ברכת אברהם".

13. הרמב"ם (פי"ח מעדות ה"ח) פסק כרבי עקיבא, שעדים זוממין קנס הוא. ותמהו האחרונים שהרי פסק שם (בה"א) שאין עדים זוממין לוקין ומשלמין. ולכאורה למבואר כאן

בקים ליה בדרכה מיניה, אך בפטור של "כדי רשעתו", לעולם אין עונשין אדם אחד בשני עונשין.

12. אף שהלימוד הוא לצורך המלקות, שלא נאמר שמשלם ואינו לוקה, מכל מקום אפשר לפרוך, מה למוציא שם רע שהוא קנס, או שיש חידוש בעונש עבירה זו, ולכן אי אפשר ללמוד מעונשיה, וכמבואר בפנים. או שאף טעם החיוב למלקות גם הוא קנס.

שריפה, אין לוקים עליו. אלא הפטור של המותיר ממלקות הוא מטעם אחר:

משום דהוי ליה האיסור להותיר מבשר הזבח, לאו שאין בו מעשה, שהרי העבירה נעשית באי אכילת בשר הקרבן, ואין הוא מותיר את הבשר בידים.

וכל לאו שאין בו מעשה — אין לוקין עליו!

ודנה הגמרא בדברי הבריייתא:

מבלל דברי רבי יעקב הללו אתה למד, דרבי יהודה שפטר את המותיר ממלקות רק בגלל הטעם שהלאו ניתק לעשה, סבר דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו.

ולכן לא פטר אותו מטעמו של רבי יעקב, שהנותר הוא לאו שאין בו מעשה.

ועל כך תמהינן: **מנא ליה לרבי יהודה שלוקין על לאו שאין בו מעשה?** (14)

אמר עולא: נמר, למד זאת רבי יהודה **ממוציא שם רע —**

מה מוציא שם רע, שהוא עובר על לאו שאין בו מעשה, שאינו עושה מעשה בידים, אלא עובר על הוצאת שם רע בדיבור בלבד, שאין הדיבור נחשב למעשה, ובכל זאת לוקין עליו — **אף כל לאו שאין בו מעשה, לוקין עליו!**

ופרכינן לעולא:

מה ממוציא שם רע, שכן יש בו חומרא, שהוא לוקה ומשלם, מה שאין כן בשאר הלאוין, שאינו לוקה ומשלם. ורק כאן חידשה זאת התורה. (15)

וכיון שמוציא שם רע חמור הוא יותר, אין ללמוד ממנו לשאר הלאוין הקלים ממנו, גם לענין מלקות שלוקים על לאו שאין בו מעשה.

ולכן מביאה הגמרא מקור אחר:

14. הקשה הגבורת ארי, הרי יש לומר שלמד זאת מקרא זה גופא, שהרי מזה הוצרכה התורה לנתק לאו של נותר לעשה, משמע שבלאו הכי היו לוקין עליו אף שאין בו מעשה.

ותירץ הבית הלוי (ח"א ל"ה ט), שמלשונו של רבי יהודה, שבא הכתוב לומר שאין לוקין עליו, משמע כי אלולי פסוק זה, היה לוקה על נותר. הרי שממקום אחר ידוע לנו שלוקין אף שאין מעשה. (ועיין במהרי"ק שורש קל"ד).

15. פירכא זו צריכה ביאור, וכפי שתמה הגרעק"א בגליון. כי למה לא נלמד ממוציא שם רע לשאר הלאוין שלוקה ומשלם? ואם משום החידוש בו שהוא קנס, הוי לגמרא לפרוך בקיצור: מה ממוציא שם רע שהוא קנס! ואם אכן הקושיא שנלמד שלוקין ומשלמין

בסוגיא, דרבי מאיר שסובר דעדים זוממין קנסא, לפינן ממוציא שם רע דלוקין ומשלמין, ורבנן חולקים עמו בזה ובוה, ואיך פסק הרמב"ם בקנס הוא כרבי מאיר, ואין לוקין ומשלמין כרבנן.

ועיין תשובות הרשב"א (ח"ב סי' רפ"ח) דיישב קושיא זו כדברי הריצב"א (בתוס' בכתובות) דאף לרבנן אפשר לומר דעדים זוממין קנס, אך אין לדמותם למוציא שם רע, כיון דכתיב בהם "כדי רשעתו", שאין לוקין ומשלמין.

ובאור שמח (פ"א ממעילה הל"ג) כתב דאין ללמוד ממוציא שם רע שהממון והתשלומין בו על דבר אחד. ואילו עדים זוממין לוקין על עדות שקר, ומשלמין על הפסדו, ובוה נאמר "כדי רשעתו", שאין נענשין בשני עונשין.

זוממין. שהמוציא שם רע צריך התראה, ועם כל זה הוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה

ולא ראי זה, עדים זוממין, אין חומרתם כראי זה, כמוציא שם רע. שהרי עדים זוממים אינם לוקים ומשלמים, ועם כל זה הם לוקים בלי מעשה.

ובהכרח, לא החומרות הללו הן הגורמות שילקו, אלא עלינו למצוא דבר משותף שיש בשניהם, שהוא הגורם שילקו.

הצד השווה שבהן, ששניהם הם לאו שאין בו מעשה, ולוקין עליו.

אף כל לאו שאין בו מעשה — לוקין עליו!

שמא תאמר: מה להצד השווה שבהן שכן תשלומיהן הם קנס, ובכך הם חמורים מכולם, ולכן, אף מחיוב המלקות שבהם אי אפשר ללמוד ללאוין אחרים הקלים מהם?

תשובתך: הא לא קשיא.

כי רבי יהודה — לא סבר לה כרבי עקיבא בעדים זוממין, האומר שתשלומיהם הם קנס, אלא סבר שתשלומיהם הם בגדר תשלומי ממוץ.

ולכן, אפשר ללמוד מהצד השווה, מעדים

אלא, אמר ריש לקיש: רבי יהודה שאמר לוקין על לאו שאין בו מעשה, גמר, למד זאת מעדים זוממין —

מה עדים זוממין, שחיובם הוא על עבירת לאו שאין בו מעשה, שהרי על עדותם על בן גרושה ובן חלוצה⁽¹⁶⁾ הם חייבים רק משום הלאו של "לא תענה ברעך עד שקר" על דבורם, שאינו נחשב מעשה בידים, ובכל זאת לוקין עליו.

אף כל לאו שאין בו מעשה, לוקין עליו.

שמא תאמר: מה לעדים זוממין, שכן אין צריכין התראה [ומבואר הטעם במסכת כתובות לג א].

ולכן אי אפשר ללמוד מהם לשאר הלאווים שילקו על לאו שאין בו מעשה, כיון שעדים זוממים אינם כשאר הנענשין בתורה, שאינם נענשים בלי התראה קודם עבירתם.

תשובתך: מוציא שם רע יוכיה, שלוקה על לאו שאין בו מעשה, אף שצריך התראה.

ולכן נלמד משניהם יחד, בלימוד של "וחרז הדין".

לא ראי זה, איו חומרתו של מוציא שם רע, שהוא לוקה ומשלם, כראי זה, כעדים

אין הלשון מדויק. ועיי"ש מה שתלה בתירוץ התוס' (בכתובות לב א).

16. כך פירש"י, ותוס' בב"ק עד ב. וביאור דבריהם, שרק בעדות זו לוקים על הלאו ולא על הזממה, ולכן דומה עונש מלקות זה לשאר הלאוין.

ובתוס' שאנץ (בב"ק שם) פירש, שלומדים

ממלקות דכאשר זמם.

וביאר הגר"ש רוזנבסקי (בשיעור כללי א'), שסבירא ליה שהכלל האומר שלוקין אף בלי מעשה, אינו רק בלאו, אלא בכל עבירה שלוקין עליה.

ולפי זה אפשר לומר שאף רש"י לא נחלק אלא בכך שאין למדים ממלקות שלוקה משום "כאשר זמם". אך מחיוב מלקות בעדות בן

וזממין ומוציא שם רע, לחייב מלקות בכל לאו שאין בו מעשה.

אלא, אם יש מקום להקשות, כך יש לך לשאול:

מה להצד השהו שבהן, שכן יש בהן צד חמור, שבכל אחד מהם יש חומר מיוחד שאין בשאר חייבי מלקות. שהרי לא מצינו שנענשין בלי התראה כמו שמצינו בעדים זוממים, ולא מצינו שלוקין במקום שמשלמים, כמו שמצינו במוציא שם רע.

ואם כן, האיך נלמד מהם לחייב מלקות בשאר הלאוים שאין בהם מעשה!?

[ואכן, מכח הפירכא הזאת, סוברים רבי יעקב ושאר חכמים שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה].

התשובה על שאלה זו:

ורבי יהודה, שלומד משניהם יחד, לחייב מלקות בכל הלאוין שאין בהם מעשה, לא חש לפירכא זו, כיון שרבי יהודה מ"צד חמור" — לא פריך!

לפי שסובר רבי יהודה, כיון שאין חומרתם שוה, מוכח שאין חומרתם גורמת שילקו על אף שאין בהם מעשה. שהרי בכל אחד אין חומר כמו בחבירו, ובכל אופן לוקה.

ועתה חוזרת הגמרא לבאר את הסיפא של משנתנו, את שיטת חכמים, החולקים על רבי מאיר, שמחייב עדים זוממים שתי מלקויות, משום "לא תענה" ומשום "כאשר זמם":

ורבנן, שאמרו בסיפא, שעדים אשר זממו להלקות, לוקין רק ארבעים משום "כאשר זמם", ואין לוקין על "לא תענה" —

האי קרא ד"לא תענה ברעך עד שקר" — מאי דרשי ביה?

מדוע הם אינם מחייבים מלקות גם מצד הלאו של עדות שקר? (17)

ומשנינן: לדעתם, ההוא קרא **מיבעי ליה**, יש צורך בו, לאזהרה לכל עדים זוממין. כי מבלעדי אזהרה זו לא היו חייבים אפילו מצד "כאשר זמם", כי אין עונש בלי אזהרה.

ואזהרתם היא מהלאו "לא תענה", שהוא עצמו לא ניתן כדי ללקות עליו, אלא להזהיר את הזוממין על עונשם, "כאשר זמם", ולכן לא ניתן לחייבם בעונש מלקות נוסף, מלבד העונש "כאשר זמם".

ואילו **אידך**, רבי מאיר, הסובר שלוקים עדים זוממים גם בנפרד על לאו של לא תענה, אם כן **אזהרה לעדים זוממין**, שחייבים מצד "כאשר זמם" — **מנא ליה?** והרי הלאו של

גרושה, אפילו הוא בא במקום עונש הזממה, אפשר ללמוד לכל הלאוין, ועי"ש.

17. הגרעק"א תמה על לשון הגמרא "מאי דרשי ביה", שמשמע ממנו, שלפי רבנן פשוט הדבר שאין לוקים על "לא תענה", והרי מצינו במפורש במשנה הראשונה שגם לרבנן לוקים על

הלאו של לא תענה בעדות על בן גרושה. וכל הקושיה צריכה להיות שילקו שמונים!

אמנם, כבר התבאר לעיל, כי ניתן לומר שהמלקות בעדות בן גרושה אינן על הלאו של "לא תענה", אלא הן באות במקום עונש הזמה, ואין צריך לזה כלל לאזהרה של לא תענה. וכך פירשנו בפנים.

לדין הכרזה. ולפיו, המשך הפסוק "ולא יוסיפו לעשות" הוא מיותר, ולכן הוא נדרש לאזהרת עדים זוממים.

מתנתין:

משלשין, מחלקים את עונש ההזמה בין העדים בשה בעדות ממון, שעונשה ממון.

ואין משלשין, אין מחלקים את העונש במכות. (19) כאשר עדים זממו להלקות את הנידון, וכשהוזמו התחייבו מכות, אין מחלקים את המכות ביניהם, אלא כל אחד מהעדים לוקה את כל מנין המכות שזממו להלקותו.

כיצד? —

אם העידוהו שהוא חייב לחבירו מאתיים זוז, ונמצאו זוממין, משלשין ביניהם.

אם היו שני עדים משלם כל אחד חצי, ואם שלשה משלם כל אחד שלישי, וכן הלאה.

"לא תענה" נצרך לאזהרה למלקות, שלוקים עליו, ומנין לו אזהרה לעונש "כאשר זמם"?

אמר רבי ירמיה: נפקא ליה לרבי מאיר אזהרה ל"כאשר זמם", מהמשך דברי הכתוב "ועשיתם לו כאשר זמם" — שנאמר "והנשארם ישמעו ויראו, ולא יוסיפו לעשות עוד".

ומקשינן: אם כן, לרבנן, למה הם לומדים אזהרה לעונש "כאשר זמם" מ"לא תענה ברעך עד שקר"? והרי בפרשת עדים זוממין עצמה נאמרה האזהרה ש"לא יוסיפו לעשות" כן!?

ומשינן: ההוא קרא, מיבעי ליה, לרבנן — להכרזה!

ה-א

ללמדנו שצריך להכריז אחרי שמענישים אותם, (18) שעונשם בא על זממו לחייב את הנידון, ובכך ייראו השומעים מלעשות כמעשיהם.

ואילו רבי מאיר — מ"ישמעו ויראו" נפקא

המשנה חלוקה לשלשה, שהרי לא ניתן לחלקן בשה לשנים.

ואמנם יש לעיין, אם היו משלשין במכות ובאו רק שני עדים כיצד היו מחלקין? והריטב"א כתב, שלא שייך לחלק לשנים והוי כמיתה, ועיין להלן.

והרמב"ם (פי"ז מסנהדרין ה"א) כתב, שמלקות דינם בארבעים, ופיחתו חכמים מכה אחת כדי שאם יטעה לא ילקנו אלא כדינו. ואם כן, כשמחלקים לשנים, אפשר לתת לכל אחד עשרים.

ועיין בערוך לנר לענין מלקות הראויות להשתלש.

18. רש"י כתב "כך וכך נהרג פלוני". ודקדק הערוך לנר דשיטתו שרק על נהרגין מכריזים. אך הרמב"ם (פי"ח ה"ז מעדות) כתב "והוזמו, והרגנום. או לקו, או ענשנו אותן כך וכך דינרים. עוד שם ברמב"ם: כותבין ושולחין בכל עיר ועיר.

ומרש"י משמע שמכריזים רק בבית דין. והיינו שלרש"י ההכרזה היא מדיני התראה לעומדים ורואים את הדין. אך להרמב"ם אין הכרזה כלל, אלא רק הודעה לכל העם, שיזהרו בדין. ואילו הרואים את עשיית העונש, אינם צריכים להתראה נוספת.

19. התוס' יו"ט כתב, כי משום מלקות נקטה